

Особливої уваги заслуговують принципи реалізації Програми:

– *“гуманізація освіти, що полягає в утвердженні людини як найвищої соціальної цінності, найповнішому розкритті її здібностей та задоволенні різноманітних освітніх потреб, забезпеченні пріоритетності загальнолюдських цінностей, гармонії стосунків людини і навколишнього середовища, суспільства і природи;*

– *гуманітаризація освіти, що покликана формувати цілісну картину світу, духовність, культуру особистості і планетарне мислення;*

– *національна спрямованість освіти, що полягає у невіддільності освіти від національного ґрунту, її органічному поєднанні з національною історією і народними традиціями, збереженні та збагаченні культури українського народу, визнанні освіти важливим інструментом національного розвитку і гармонізації національних відносин;*

– *нероздільність навчання і виховання, що полягає в їх органічному поєднанні, підпорядкуванні змісту навчання і виховання формуванню цілісної та всебічно розвиненої особистості.*

Таким чином, головна мета національного виховання, що визначена Програмою, – набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнародних взаємин, формування у молоді незалежно від національної належності особистісних рис громадян Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури – корелює з завданнями культурологічної практики [4].

Використана література:

1. Закон України “Про вищу освіту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2984-14>
2. Навчальна програма “Культурологічна практика” для студентів ОКР “бакалавр” всіх спеціальностей / укладачі : Т. І. Андрущенко, В. Д. Бондаренко, А. Є. Дорога, Н. О. Савранська. – Затверджено на засіданні Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова 29 червня 2011 р., пр. № 10. – К., 2011.
3. Наказ Міністерства освіти і науки “Про затвердження Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України” № 93 від 08.04.1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0035-93>
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 листопада 1993 р. № 896 “Про державну національну програму “Освіта” (“Україна ХХІ століття”)). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п>
5. Наказ ректора Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова від 30 червня 2011 р. № 391 “Про впровадження навчальної культурологічної практики студентів”.
6. Указ Президента України “Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні” № 926 від 30.09.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/926/2010>
7. Лист МОН України № 1/9-93 від 07.02.09 року “Про практичну підготовку студентів” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/2728/
8. Комюніке, Міжнародний документ від 08.07.2009 р. “Всесвітня конференція з вищої освіти – 2009: “Нова динаміка вищої освіти і науки для соціальної зміни і розвитку” ЮНЕСКО, Париж, 5-8 липня 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/952_011

Аннотація

В статті проаналізована нормативно-правова база учебной культурологической практики для студентов ОКР “бакалавр” Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова. Сопоставлены общегосударственные направления в образовании с их реализацией в процессе проведения культурологической практики.

Annotation

The article deals with the legal framework of educational culturological practices for bachelor’s degree students of National Pedagogical Dragomanov University. The author compares state education trends with their implementation in the culturological practice process.

КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 37(091)(477):81-028.31

Будняк Т. Г.

ВИХОВНЕ ЗНАЧЕННЯ СКАРБІВ РІДНОГО СЛОВА У КУРСІ ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ

Проблеми створення національної школи, пристосування її до потреб українського суспільства, його завдань, життя і обставин сьогодні актуальна, як ніколи. Для збереження і розвитку української держави

потрібна цілеспрямована діяльність в освіті і вихованні. Основою виховання інтелігентної людини має стати рідна мова і культура.

У курсі історії педагогіки провідними завжди були і є проблеми навчання і виховання підростаючих поколінь рідною мовою, її фундаментальне значення для духовного зросту кожної особистості і людського суспільства в цілому. Уже мислителі – уманісти епохи Відродження розглядали мову серед засад істинного виховання дітей і молоді. Їхня теза про необхідність навчання і виховання рідною мовою стала провідною не лише в гуманістичній педагогіці того часу, але й дала поштовх для подальшого свого розвитку вченими наступних поколінь. Основоположник педагогічної науки Я. А. Коменський у своїй системі виховання всебічно обґрунтував необхідність створення для дітей школи рідної мови. Ідея розбудови школи рідної мови як фундаменту подальшого духовного розвитку підростаючих поколінь була нагальною на той час не лише для чеського народу, а й інших слов'янських народів, що вели боротьбу за своє національне визволення, зокрема, і для нас, українців. Саме тому стали заповітними також і для нас його думки, викладені в 29 розділі "Великої дидактики": "... всю молодь спочатку потрібно посилати в школу рідної мови". І далі вчений робить висновок для світової педагогіки, який сформульований ним таким чином: "... наш узагальнений метод має на меті не одну лише безмежно улюблену німфу - латинську мову, а шукає шляхи розвитку однаковим чином і рідних мов всіх народів..." Я. А. Коменський доводить досить природній шлях навчання й виховання дітей через школу рідної мови як перший і основний ступінь: "... при нашому методі ми признаємося, що не можемо навчати по-латині того, хто не знає рідної мови, тому що останню мову ми призначили в ролі керівника до першої". Педагог стверджує, що навчати дитину іноземній мові перш, ніж вона оволодіє рідною мовою – це те саме, якби, за його виразом, надумати навчати її їздити верхи раніше, ніж вона навчиться ходити. Якщо ж належним чином накреслені завдання будуть виконані в школі рідної мови, то, за переконанням Я. А. Коменського, людина одержує тверді основи для подальшого навчання, зокрема, вивчення іноземної мови.

У школі рідної мови, за накресленням Я. А. Коменського, діти в 6-12-13 років повинні навчитися тому, чим користуватимуться все життя:

- 1) легко читати все надруковане і написане рідною мовою;
- 2) писати спочатку красиво, потім швидко і, на кінець, вірно, згідно граматики рідної мови;
- 3) опанувати рідною мовою знання з основ математики, історії, географії, економіки, мистецтва, моралі.

Отже, за висновком педагога, така школа, забезпечуючи повний виклад матеріалу рідною мовою, закладає фундамент подальшого розумового, морального, естетичного, релігійного розвитку виховання людини.

Ці ідеї Я. А. Коменського в історії вітчизняної педагогіки найбільшою мірою були підхоплені і розвинуті К. Д. Ушинським. У статті "Рідне слово" педагог дає глибоке обґрунтування з філософського, педагогічного, психологічного боку проблему впливу рідного слова на все єство людини. Як відомо, ядром педагогічної концепції К. Д. Ушинського є принцип народності виховання. А принцип народності виховання лежав в основі вчення про рідну мову як центральний предмет шкільної освіти. Навчання дітей рідної мови, на його думку, має три мети:

- 1) розвиток тієї "природженої душевної здібності, яку називають даром слова";
- 2) введення дітей у свідоме володіння скарбами рідної мови;
- 3) пояснення їм логіки цієї мови, тобто граматичних законів у їх логічній системі.

Ці три мети, зауважував К. Д. Ушинський, досягаються не одна після другої разом. І що важливо, що він мріяв, саме про таку школу, де центральним місцем, у формуванні людини займатиме рідна мова. У нього об'єктивно поняття рідної мови виступає поряд з поняттям рідного дому, батьківської хати, материнського тепла, вітчизни. Тобто мова сприймається не просто як засіб комунікації і навіть не тільки як знаряддя формування думок, а значно інтимніше – як одне з головних джерел, що оживляють патріотичні почуття, як рецептор духовно-емоційного життя людини. Прилучення дитини до рідної мови педагог розглядає як входження її в суспільство, підключення до колективного розуму. Усвідомлення себе як людини, за переконанням К. Д. Ушинського, здійснюється через мову рідних дитині людей, а тому протягом усього свого життя кожен сприймає цю першу мову в оточенні спогадів про батька й матір, братів і сестер, про рідний дім. Тому, за висновком вченого, не можна позбавити людину рідної мови, бо це те саме, що підрізати коріння її духовності. Найяскравіше своє кредо щодо виховного значення рідної мови К. Д. Ушинський проголосив у згаданій уже статті "Рідне слово": "Мова – найважливіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, що з'єднує віджилі, живущі й майбутні покоління народу в одно велике історично живе ціле. Вона не тільки виявляє собою життєвість народу, але є якраз самим цим життям. Коли зникає народна мова - народу нема більше!"

К. Д. Ушинський дає цінні рекомендації по вивченню іноземних мов:

- 1) вивчення іноземних мов не повинно ніколи починатися надто рано і аж ніяк не раніше того, поки буде помітно, що рідна мова пустила глибоке коріння в духовну природу дитини;
- 2) іноземні мови треба вивчати одну за одною, а ніколи дві одночасно. Вивчення другої іноземної мови слід починати вже тоді, коли в першій дитина набуде достатньої свободи;
- 3) чим раніше вивчають з дітьми іноземну мову, тим ретельніше мають вивчати з ними одночасно рідну (використовуючи переклади).

Ще гірше вийде, вважає педагог, якщо дитина почне разом говорити кількома мовами, так що жодна не займе для неї місця природної мови. Якщо нам, писав він, вдалось пояснити значення рідного слова в розвитку дитини, то нема й потреби пояснювати наслідки, що виникають від такого змішування мов у дитинстві, при якому жодна з них не може бути названа природною. Зрозуміло само собою, що при такому змішуванні великий наставник роду людського – слово не матиме майже ніякого впливу на розвиток дитини, а без допомоги цього педагога ніякі педагоги нічого не зроблять. Дуже актуальні для нашого сучасного виховання слова К. Д. Ушинського: "І для кого правильний розумовий розвиток, повнота духовного життя, розвиток думки, почуття, поезії в душі, національність людини, здатність її давати користь батьківщині, моральність і навіть релігія дітей ніщо в порівнянні з доброю паризькою вимовою, – ті даремно трудилися читати нашу статтю".

Співзвучні думки про виховне значення рідної української мови знаходимо у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. У своїй школі, започаткувавши "уроки мислення на природі", він реалізовував могутній вплив рідного слова на розум і душу дитини. Прослідковується та ж сама логічна послідовність в обґрунтуванні цієї проблеми, а головне в реалізації освітніх і виховних завдань рідного слова. В. О. Сухомлинський, обстоюючи актуальну на сьогоднішній день тезу-мудрість "Скільки я знаю мов, стільки раз я людина", підкреслює у праці "Серце віддаю дітям", що "багатство, втілене в скарбницю мов інших народів лишається для людини неприступним, якщо вона не оволоділа рідною мовою, не відчула її краси". Він переконаний, що чим глибше людина пізнає тонкощі рідної мови, тим тонше її сприйнятливості до гри відтінків рідного слова, тим більше підготовлений її розум до оволодіння мовами інших народів. Він прагнув до того, щоб життєдайне джерело – багатство рідної мови – було відкрите для дітей з перших кроків їхнього шкільного життя. "Подорожуючи" до живого джерела думки і слова, його вихованці пізнавали одночасно емоційні, естетичні, смислові відтінки рідної мови.

Педагог дбав, щоб учні відчували красу мови, дбайливо ставилися до слова, дбали про її чистоту. В. О. Сухомлинський вважав мовну культуру людини джерелом її духовної культури. І саме через це найважливішим засобом впливу на дитину, облагороджування її почуттів, душі, думок, переживань вважав красу і велич, силу і виразність рідного слова. Роль цього засобу в початковій школі, де кожна зустріч з новим явищем навколишнього світу пробуджує в серцях дітей почуття захоплення, неможливо переоцінити.

У тій же праці "Серце віддаю дітям" В. О. Сухомлинський яскраво і переконливо змальовує "подорожі" з дітьми в ліс, в сад, на поле, луг, берег річки, де слово ставало в руках педагога знаряддям, з допомогою якого він відкривав їм очі на багатство навколишнього світу. А діти, відчуваючи, переживаючи красу побаченого і почутого, сприймали найтонші відтінки слова і через слово краса входила в їхні душі. "Подорожі" в природу були першим поштовхом до творчості. У дітей з'являлося бажання передати свої почуття і переживання, розповісти про красу. Діти складали маленькі твори про природу. Ці твори стали в Павлівській школі дуже важливою формою роботи з розвитку мови і думки. Так з'явилися у школі альбоми "Наше рідне слово", а згодом – цілі поетичні збірочки.

Думки видатних педагогів про виховне значення рідної мови сьогодні особливо актуальні для створення національної системи школи, для остаточного утвердження рідної української мови як державної мови.

Діяльність сучасного викладача спрямована на розв'язання основних освітніх і виховних завдань підготовки майбутнього вчителя: формування національної свідомості, що є важливим фактором духовного відродження та духовного становлення України, гуманізація змісту освіти, диференціація підготовки студентів у вищому педагогічному навчальному закладі, інтеграція в міжнародну систему освіти; підготовка висококваліфікованих спеціалістів.

Використана література:

1. *Вовк Л. П.* Громадсько-педагогічне сподвижництво. Етапи і особливості. – К., 1997.
2. *Вовк Л. П.* Проблеми актуалізації курсу історії педагогіки : конспект лекцій. – К., 1993.
3. *Коменский Я. А.* Избранные педагогические сочинения. – В 2-х т. – М. : Педагогика, 1982.
4. *Сухомлинский В. О.* Вибрані твори. – В 5-ти т. – К., 1979-1980.
5. *Ушинский К. Д.* Вибрані твори. – К. : Радянська школа, 1983. – Т. 1.2.

Аннотация

В статье рассматриваются актуальные для настоящего идеи выдающихся ученых-педагогов о воспитательном значении сокровищ родного языка. Эти классические положения рассматриваются как фундамент в подготовке учителя, в воспитании детей и молодежи как будущего нашего народа.

Annotation

In the article current is examined for present of idea of prominent scientists-teachers about an educate value of treasures of the mother tongue. These classic positions are examined as foundation is in preparation of teacher, in education of children and young people as the future of our people.